

5.3.2018

Dnro 140/ D.a.2/2018

Valtionvarainministeriö
valtiovarainministerio@vm.fi

Asia: Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi digitaalisten palvelujen tarjoamisesta sekä sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain 5 §, 6 § ja 7 §:n 1 momentin kumoamisesta

Viite: VM003:00/2017 VM/155/03.01.00/2018

Saamelaiskäräjien vastaukset kysymyksiin

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta. Säädös olisi uusi ja sillä implementoidaan kansallisesti Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta 2016/2102/EU (jäljempänä saavutettavuusdirektiivi). Direktiivin implementoinnin lisäksi ehdotetaan säädettäväksi viranomaisten sekä muiden julkista hallintotehtävää hoitavien velvollisuudesta järjestää digitaaliset palvelut hallinnon asiakkaille sekä tähän järjestämiseen liittyvistä velvollisuuksista.

Ehdotettavalla lailla pyritään edistämään digitaalisten palvelujen laadukasta ja tietoturvallista tarjoamista julkisella sektorilla sekä saavutettavuusvaatimuksilla parantamaan yhteiskunnan erityisryhmien edellytyksiä selvitä omatoimisesti julkisen sektorin digitaalisten palvelujen käytöstä. Laisa säädettäisiin keinoista, joilla digitaalisten palvelujen saavutettavuutta edistettäisiin sekä varmistettaisiin saavutettavuusvaatimusten tehokas toimeenpano.

Lausuntokohtia: 1

1. Yleiset kommentit lakiehdotuksesta

Saamelaisten kielellisiä oikeuksia koskevan perussäännöksen mukaan saamelaisella on oikeus omassa asiassaan ja asiassa, jossa häntä kuullaan, käyttää kaikissa saamen kielilain (1086/2003) soveltamisalaan kuuluvissa viranomaisissa saamen kieltä. Viranomainen ei saa rajoittaa tai kieltäytyä toteuttamasta laissa säädettyjä kielellisiä oikeuksia sillä perusteella, että saamelainen osaa myös muuta kieltä, kuten suomea tai ruotsia.

Saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevilla virastoilla ja muilla toimipaikoilla asioidessaan saamelaisella sen sijaan on aina oikeus käyttää valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä (12 § 1 momentti). Oikeus koskee sekä suullista että kirjallista asiointia eikä rajoitu vain omaan asiaan. Sama oikeus saamelaisella on saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolellakin valtion viranomaisissa silloin, kun nämä muutoksenhakuviranomaisina käsittelevät kotiseutualueen viranomaisessa vireille tulleita asioita (12 § 2 momentti). Tämän taustalla on, että saamelaisten kotiseutualueella saamen- ja suomenkielillä väestöllä tulisi olla todellinen mahdollisuus käyttää omaa kieltään samalla tavalla kuin suomen- ja ruotsinkielisellä väestöllä kaksikielisissä suomen- ja ruotsinkielisissä kunnissa kielilain mukaan on.

Saamen kielilain 15 § velvoittaa viranomaista käyttämään saamen kieltä. Pykälän tarkoituksena on lisätä saamen kielen käyttöä virallisissa yhteyksissä saamelaisten kotiseutualueella. Säännöksen mukaan (saamelaisten kotiseutualueella sijaitsevan) viranomaisen tulee ilmoituksissa, kutsuissa ja kirjeissä, jotka lähetetään asianosaiselle tai sille, jolle lain mukaan on ilmoitettava vireillä olevasta tai vireille tulevasta asiasta, käyttää asian käsittelykielestä riippumatta vastaanottajan omaa kieltä, jos se on tiedossa tai kohtuudella selvitettävissä, taikka käyttää sekä saamen että suomen kieltä. Vastatessaan sille saamen kielellä toimitettuihin kirjallisiin saamen yhteydenottoihin, viranomaisen on käytettävä saamen kieltä pyytämättäkin.

Viranomaisen tulee toiminnassaan muutenkin edistää saamen kielen käyttämistä, esimerkiksi huolehtimalla kirjallisen ja sähköisen aineiston (tiedotteet, esitteet, ohjeet, opasteet ja lomakkeet) laadusta, laajuudesta ja saatavuudesta. Saamelaiskäräjät pitää tärkeänä, että hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi digitaalisten palvelujen tarjoamisesta sekä sähköisestä asioinnista viranomais-toiminnassa annetun lain 5 §, 6 § ja 7 §:n 1 momentin kumoamisesta, saamelaisten kielelliset oikeudet turvataan. Saamelaisten kielelliset oikeudet ovat saamelaisten perusoikeuksia (perustuslaki 17.3 §, 121.4 §), jotka toimeenpannaan saamen kielilailla (1086/2003).

Lausuntoa: 5

2. Kommentit lakiehdotuksen pykäliin ja yksityiskohtaisiin perusteluihin

1 luku: Yleiset säännökset

2 luku: Viranomaisten digitaalisten palvelujen järjestäminen yleisölle

Valtiollisten palveluiden rakenne ja sijainti ovat muuttuneet viime vuosina melko paljon, kun toimintoja on keskitetty ja sähköinen asiointi on lisääntynyt. Niinpä moni saamenkielisiä palveluita ennen käyttänyt henkilö ei tiedä uudessa tilanteessa, onko esimerkiksi omalla asuinpaikkakunnalla enää olemassakaan tiettyä toimipistettä, jossa on joskus asioitu saameksi. Oikeusministeriön teettämässä selvityksessä saamenkielisistä palveluista saamelaisalueella, Saamebarometrissa (2016) vastaajilta kysyttiin, käyttäisivätkö he saamenkielisiä palveluita internetissä, jos niitä olisi nykyistä paremmin saatavilla. Kysymyksen tulos on melko selkeä: 51 henkilöä vastasi, että ei käyttäisi saamea sähköisessä asioinnissa, ja 24 puolestaan käyttäisi. Tulos kuvaa hyvin tilannetta, jossa saamen kielen käyttö painottuu suulliseen kommunikointiin, kun taas kirjallisesti suuri osa saamen puhujista ei hallitse omaa kieltään. Tämä johtuu mm. suomen kielestä kouluopetuksen vallitsevana kielenä aina 1990-luvulle saakka. Suurin osa vanhimmista ja keski-ikäisistä saamelaisista ei ole oppinut koulussa lukemaan ja kirjoittamaan omaa kieltään. Tämä seikka tulee ottaa huomioon digitalisaatioon siirtymisessä. Toisaalta saamen kielen elvytystyö on tuonut tuloksia ja nuorissa on paljon henkilöitä, jotka puolestaan pystyisivät ja haluaisivat käyttää saamen kieltä sähköisessä asioinnissa.

Digitaalisten palveluiden järjestämisessä tulee ottaa huomioon saamen kielilain velvoitteet viranomaisia kohtaan, yhdenvertaisuus, tekninen toimivuus (erityisesti saamen kielten kirjoitusmerkkien toimivuus), kaikki kolme Suomessa puhuttua saamen kieltä, teknisen tuen tarjoamien saamen kielellä ja palveluista tiedottaminen saameksi.

3 luku: Digitaalisten palvelujen saavutettavuus

Hallituksen kertomuksessa kielilainsäädännön soveltamisesta 2017 (8/2017) käsitellään kielellisiä oikeuksia digitalisaation suhteen. Sen mukaan, jotta digitalisaation hyödyt saataisiin kaikkien käyt-

töön, on perus- ja ihmisoikeudet huomioitava jo aikaisessa vaiheessa. Tässä yhteydessä kielellisten perusoikeuksien toteutuminen on edellytys digitalisaation täysimääräiselle hyödyntämiselle. Toisaalta digitalisaatio voi myös mahdollistaa kielellisesti laajempaa ja parempaa viranomaispalvelua. Kertomuksessa todetaan, että digitaalisia palveluita on kehitettävä rinnakkain suomen ja ruotsin kielellä sekä tarvittaessa saamen kielillä, jotta väestöryhmien yhdenmukainen kohtelu turvataan myös yhteiskunnan muuttuessa. Palvelut ovat saavutettavia, kun jokainen voi osallistua yhdenvertaisesti niiden käyttöön. Tämä seikka on myös huomioitava saamenkielisen väestön suhteen, samalla ottaen huomioon saamenkielisten rajoitteet lukea ja kirjoittaa äidinkieltään.

Saamen kielilain 8 §:n mukaan viranomaisilla on myös velvoitteita tiedottamisen suhteen. Pykälä sisältää yleistä saamenkielistä tiedottamisvelvoitetta koskevan säännöksen, saamelaiden kotiseutu- aluetta koskevan erityissäännöksen, saamen kielen käyttämiseen liittyvän poikkeussäännöksen ja säännöksen muiden kuin lain soveltamisalaan piiriin kuuluvien viranomaisten tiedottamisesta. Sen 4 momentin mukaan myös muissa kuin lain soveltamisalaan kuuluvissa valtion viranomaisissa on aikaisemmin mainitut ilmoitukset, kuulutukset ja tiedotteet sekä lomakkeet täyttöohjeineen laadittava ja annettava myös saamen kielellä, milloin ne pääosin koskevat saamelaisia tai milloin siihen on erityistä syytä.

4 luku: Saavutettavuusvaatimusten valvonta ja oikeussuoja

Saamen kielilain 28 §:n mukaan jokainen viranomainen valvoo omalla toimialallaan saamen kielilain noudattamista. Lisäksi Saamelaiskäräjät seuraa lain toimeenpanoa ja voi antaa suosituksia kielilainsäädäntöön liittyvissä kysymyksissä sekä tehdä aloitteita havaitsemiensa epäkohtien korjaamiseksi.

5 luku: Erinäiset säännökset

Lausuntoa: 1

3. Kommentit vaikutusten arviointiin

Lausunnonantajia on pyydetty erityisesti arvioimaan esitettyjä taloudellisia vaikutuksia suhteessa lausunnonantajan omaan tilanteeseen tai näkemykseen.

Saamelaiskäräjät katsoo, että lainmuutoksessa tulee ottaa huomioon valtiolle koituvat kulut saamenkielisten palveluiden tuottamisesta. Edellä mainittuja kuluja ovat mm. 1) mahdolliset teknisten ratkaisujen lisäämät kustannukset, koska palveluita tulee sovittaa saamen kielen erityisfonttijärjestelmään, 2) koituvat käännös-, tulkkaus- ja tiedotuskulut. Lisäksi Saamelaiskäräjät esittää, että saamenkielisiä asiakaspalvelijoita ja tukihenkilöitä tulisi palkata auttamaan palveluiden käytössä. Tulkkauspalveluissa voisi myös nykyistä tehokkaammin hyödyntää digitalisaatiota. Etäpalveluita kehittämällä olisi mahdollista järjestää nykyistä helpommin esim. tulkkausta. Nämä tekniset ratkaisut ja niiden järjestäminen vaatii resursseja. Myös Saamelaiskäräjät tarvitsee resursseja käännös- ja tulkkauspalveluidensa kehittämiseen ja henkilöstön kouluttamiseen.

Lausuntoa: 1

4. Muut kommentit

Kieliä koskeva lainsäädäntö on huomioitava viranomaisen toiminnassa myös silloin, kun toimintaympäristö muuttuu ja palvelut sekä tiedottaminen muuttavat muotoaan. Eri kieliversioiden huomioiminen sähköisten palveluiden ja tietojärjestelmien suunnittelu- ja koodausvaiheessa on useim-

miten taloudellisempaa ja tehokkaampaa kuin järjestelmien päivittäminen jälkikäteen. Ongelmia aiheuttaa toisaalta se, että on kokonaan unohdettu varmistaa järjestelmän toimivuus molemmilla kansalliskielillä ja toisaalta sivuutettu esimerkiksi tietyissä kielissä, kuten saamen kielissä esiintyvä erikoiskirjaimisto.

Hallituksen kertomuksessa kielilainsäädännön soveltamisesta 2017 todetaan, että Euroopan neuvoston kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen neuvoa-antava komitea (CM/ResCMN(2017)1 on kiinnittänyt huomiota siihen, että Suomen väestötietojärjestelmä ja muut julkishallinnon tietojärjestelmät eivät tue henkilönimien saamenkielistä kirjoitusasua. Komitea kannustaa viranomaisia tekemään tarvittavat muutokset, jotta nimen kirjaaminen saamenkielisessä kirjoitusasussaan olisi mahdollista muun muassa erilaisiin julkisiin rekistereihin, henkilön passiin ja muihin virallisiin asiakirjoihin. Myös Nimilautakunta ja Kotimaisten kielten keskus ovat todenneet lausunnoissaan nimilain uudistamistarpeita koskevasta arviomuistiosta, että ”Suomessa suomen, ruotsin ja saamen kielen kirjaimistojen mukaiset kirjaimet olisi voitava toistaa viranomaisten rekistereissä.”

Inarissa 5. päivänä maaliskuuta 2018

Tiina Sanila-Aikio
puheenjohtaja

Anne Kirste Aikio
kieliturvasihteeri

Puheenjohtaja päätti lausunnosta 5.3.2018.